

ОКРЕМІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ФІЗИЧНОЮ АКТИВНІСТЮ НАСЕЛЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

МИРОСЛАВ ДУТЧАК

*Управління з питань фізичної культури і спорту
Рівненської обласної державної адміністрації*

В середині 70-их років ХХ століття в багатьох європейських країнах, використовуючи анкетні опитування, почали збирати інформацію про рівень охоплення населення цілеспрямованою руховою активністю, або так званою “спортивною участю”. Слід зазначити, що в той час вони оперували різноманітними методологіями збору та аналізу даних. У таких умовах неможливим було використання результатів виконаних досліджень для крос-національного порівняння. А це в свою чергу обмежувало можливості менеджерів в частині уподібнення ефективних механізмів вирішення проблеми збільшення рівня, діапазону та частоти включення людей до занять фізичними вправами у своїх країнах.

В 1989-1996 роках ряд вчених (Kamphorst, Roberts, Cushman, Veal, Zuzanek) намагались зробити порівняння рівня фізичної активності між різними країнами, але вони натикалися на теоретичні та методологічні проблеми, зумовлені відсутністю єдності підходів до вказаної проблеми в цих державах.

З ініціативи Національного Олімпійського комітету Італії та спортивних організацій Великобританії і Англії з 1997 року в Європі розпочалась реалізація проекту “COMPASS”. Основною метою якого є подальша гармонізація статистики в галузі фізичної активності в Європі через переконання країн використовувати окремі аспекти загальної технології збору даних.

Передбачається, що реалізація цього проекту дозволить країнам оцінювати розвиток системи фізичного виховання у порівнянні з іншими. Будуть визначені країни з різним рівнем рухової активності населення. Державні органи управління у сфері фізичного виховання і спорту отримають можливість встановлювати реалістичний стан справ, а також планувати та проектувати більш ефективні втручання і контролювати їх вплив, базуючись на досвіді провідних країн. Інтернаціонально однотипна статистика щодо рухової активності дозволить країнам порівнювати рівні участі серед різних груп населення (вік, стать, місце проживання, соціальне положення і т.д.) з урахуванням національних особливостей та можливостей.

Відправною точкою для проекту COMPASS стало визначення параметрів, які використовувались в межах широких національних досліджень спортивної участі за останні роки в Європі. В цьому проекті його називали “General Audit”. Він включав надсилання відповідної анкети до 44 країн Ради Європи. Протягом 1998 року анкети були розіслані до відомих спортивних організацій в кожній країні та до національних статистичних служб. 35 країн відповіли на анкету для COMPASS, з них 16 (в тому числі і Україна) не мали інформації, що стосувалося б проблеми дослідження. З 19 країн була отримана інформація про те, коли і як були зібрані дані, яким чином визначалась та оцінювалась спортивна участь. Для 7 з цих країн (Фінляндія, Ірландія, Італія, Нідерланди, Іспанія, Швейцарія та Великобританія) були завершені детальні крос-національні порівняння спортивної участі.

Результати були досягнуті завдяки тісній співпраці головних спортивних агенцій та національних статистичних служб в 7 країнах. Разом з цим, спостерігалися значні труднощі в створенні крос національних порівнянь спортивної участі, бо дослідження були проведені і використані в різних площинах. Все ж таки це дало корисні результати щонайменше для розвитку аналітичного підходу, який стосується розуміння, бачення природи та структури спортивної участі. Вона базується на широкому спектрі: від повної неучасті до високої інтенсивності та багаторазової участі в змаганнях.

Одна з головних проблем у здійсненні міжнародних порівнянь щодо рухової активності полягає в тому, що в різних країнах вона визначається не однаково. Проект COMPASS вказує, що загальний європейський підхід полягає в тому, щоб розглядати спортивні дії в широкому смислі цього поняття, включаючи фізичні (моторні) дії, які виконуються під час дозвілля з метою збільшення фізичного та духовного благополуччя. Крім цього, в кожній країні в анкету вноситься різна кількість форм рухової активності, що також створює додаткові труднощі для крос-національних порівнянь. В Європі практикується використання неідентичних методів збору інформації (в одних країнах – телефоном, в других – самостійне заповнення анкети і відправка поштою, в третіх – безпосереднє інтерв’ю і т.д.), що спричиняє проблеми у створенні міжнародних порівнянь. Відсутні також єдині підходи до формування вибірки та до визначення тривалості досліджень, їх періодичності.

Модель COMPASS для вимірювання спортивної участі передбачає ідентифікацію основних її характеристик. Виділяють 3 основних компонента рухової активності: кількісний, якісний та організаційний.

Кількісний рівень. Критерії, які можуть бути використані для оцінки параметрів спортивної участі передбачають об’єм енергії, що

витрачається на певну форму участі, а також кількість часу одного тренування та кількість самих тренувань. Треба зауважити, що в такому випадку можуть використовуватись тільки такі біологічні показники як енергетика потреб (затрати кілокалорій в добу) або показники частоти пульсу. Деякі приклади такого підходу є в Австрії, Канаді і Британії. Але на сьогоднішній день ще неможливо проводити такі заміри в більшості країн. Більш того, в даному випадку всі характеристики потребують ще ретельнішої стандартизації. Тому в цій ситуації необхідно обмежитись такими показниками:

- регулярність участі протягом тривалого періоду (року);
- інтенсивність участі , т.б. частота в тиждень;
- тривалість у хвилинах кожного заняття.

Якісний рівень. Даний рівень може визначатись ступенем участі в різних за характером спортивних змаганнях. У простій формі відповідь на питання може виглядати як “так” або “ні”. Однак існують варіації даного змагального компоненту: починаючи від місцевих змагань і закінчуючи національними і міжнародними. Зауважимо, що в статистичних оглядах тільки незначна частина людей, які займаються спортом, приймають участь у змаганнях високого рівня. Звідси можна зробити висновок, що якісний компонент необхідно вимірювати простим засобом (відповідь “так” , “ні”).

Організаційний рівень. Даний компонент тісно пов'язаний з якісним і визначається параметрами інформації і типології членства в спортивних організаціях, які контролюють і організовують спортивну участь. Якщо встановлено, що учасник є членом національної федерації або клубу чи подібної організації, то надалі треба доповнити цю інформацію про дійсне існування визначеного клубу і членства в ньому.

На підставі проведених узагальнень та досліджень в проекті COMPASS пропонується наступна класифікація та характеристика типів спортивної участі з урахуванням віку та статі (Див. табл. № 1).

Результати досліджень 1999 року показали, що COMPASS може бути базою для крос-національних порівнянь спортивної активності в європейських країнах. Один з найважливіших доводів цьому є виявлення північно-південного розподілу в інтенсивності участі. Фінляндія та Швейцарія знаходяться на найвищому рівні та мають найвищий процент участі з високою частотністю інтенсивності груп. В Італії та Іспанії зареєстровано найнижчий рівень участі. Великобританія, Нідерланди та Ірландія схожі на загальному рівні участі і в її структурі в різних групах. Фінляндія та Швеція не надто виділяються на загальному рівні участі за різними групами-учасниками, але вони мають більшу кількість тих, хто займається на нижчих рівнях частоти участі ніж скандинавські країни. В той же час, скандинавські

країни є найуспішнішими у подоланні традиційних бар'єрів у “спорті для всіх”, особливо стосовно людей похилого віку та жінок. Проте, загальна європейська тенденція полягає в тому, що ці групи мають низький рейтинг участі внаслідок “спортивної безграмотності”, яка значно знизилась за останні 20 років.

Таблиця № 1

<i>Тип спортивної участі</i>	<i>Частота тренувань протягом року</i>	<i>Членство в спортивних клубах</i>	<i>Участь у змаганнях</i>
1.Змагальна, організована, інтенсивна	120 і більше	Так	Так
2.Інтенсивна	120 і більше 120 і більше 120 і більше	Ні Так Ні	Ні Ні Так
3.Регулярна, змагальна або організована	60-120 60-120 60-120	Ні Так Так	Так Ні Так
4.Регулярна, рекреативна	60-120	Ні	Ні
5.Нерегулярна	12-60 12-60 12-60 12-60	Так Так Ні Ні	Так Ні Так Ні
6.Випадкова	1-12 1-12 1-12 1-12	Так Так Ні Ні	Так Ні Так Ні
7.Відсутність спортивної участі	Відсутні	Відсутнє	Відсутня

Вказані результати вимагають подальшого уточнення, деталізації в певних структурах. Необхідна істота аргументація єдиних технологічних підходів. Це є лише початком проекту COMPASS в створенні крос-національних порівнянь спортивної участі в Європі.

COMPASS вже зробив певні кроки в цьому напрямку. Так, Швеція в 1998 році змінила попередні критерії кількісних параметрів спортивної активності. Протягом 1998 року Португалія завершила нове дослідження спортивної участі і розробила анкету для опитування, з метою узгодження результатів з структурою COMPASSA. Чим більше країн підуть шляхом створення невеликих, але схожих анкет з метою гармонізації опитування, тим більше методологія крос-національних досліджень і порівняльного аналізу дасть адекватну наукову інформацію.

В Україні протягом 1994-1999 років інститутом соціології НАН України (за участю фірми “Соціс”, фонду “Демократичні ініціативи”) проводились лише дослідження поведінки, пов’язаної із оздоровчою діяльністю заняттями фізичними вправами, в структурі культурно-дозвільницької активності різних груп населення. В цих дослідженнях обмежувались виділенням 4 видів активності: ранкова гімнастика (16,1% - кількість тих, хто віддав перевагу в 1999 році); біг, оздоровчі прогулянки (9,7%); відвідування плавального басейну, спортзалу та стадіону для занять спортом (4,6%); поїздка за місто для відпочинку на природі (26,2%). Інтенсивність занять деференціювалась наступним чином: займаються часто (щоденно чи декілька разів на тиждень); займаються рідко (щомісячно чи декілька разів на рік); не займаються зовсім.

Таким чином існуюча в Україні практика виявлення рівня рухової активності населення не відповідає міжнародним підходам і критеріям, що ускладнює об’єктивний аналіз процесів, а також розбалансовує здійснення відповідних коректуючих дій на управлінському рівні.

Враховуючи зазначене, нами розпочато обґрунтування сучасної технології соціального моніторингу для управлінського контролю в системі фізичного виховання різних груп населення. Тут буде використано підходи, які сформульовані в проекті COMPASS, що дозволить інтегрувати Україну в загальноєвропейський крос-національний аналіз рухової активності. Передбачається, що анкетування за однією формою і змістом буде проводитись щорічно (січень) на національному рівні та двічі на рік (квітень – після осінньо-зимового сезону, жовтень – після весняно-літнього сезону) на регіональному рівні.